

Versterk het lokale door de economie te vergemeenschappelijken

De overheid heeft zich steeds meer teruggetrokken uit wijken en buurten. Met als gevolg een achteruitgang van de voorzieningen voor de bewoners. Toch valt er welvaart terug te brengen in de wijk bijvoorbeeld met Community Wealth Building. Waar komt het concept vandaan en hoe werkt het?

door THOMAS DE GROOT

De overheid heeft zich steeds meer teruggetrokken uit wijken en buurten. Met als gevolg een achteruitgang van de voorzieningen voor de bewoners. Toch valt er welvaart terug te brengen in de wijk bijvoorbeeld met Community Wealth Building. Waar komt het concept vandaan en hoe werkt het?

Juist in de kwetsbare stadswijken en in de krimpregio's heeft de kille storm van het neoliberalisme het hardste huisgehouden. Mensen in kwetsbare wijken en mensen in krimpregio's hebben een lagere levensverwachting, een slechtere gezondheid en structureel minder kansen dan mensen in de centra van de grote steden. →

—Thomas De Groot is sinoloog en directeur van het Commons Network. Zie: <https://www.CommonsNetwork>.

— 'Naast de Mondragon Coöperatieven in Baskenland is er nog een grote inspiratiebron voor de coöperatieve beweging: de Amerikaanse burgerrechtenstrijd'

Community Wealth Building, in het Nederlands ook wel 'WijkWelvaartsWerk' genoemd, is een model om de lokale wijk-economie op een inclusieve manier te 'democratiseren' – door de lokale gemeenschap te versterken en door meer voorzienendheid en bedrijvigheid in de wijk of regio te brengen.

Om het tij te keren is veel nodig. Er moet zo snel mogelijk worden geïnvesteerd in de publieke zaak. Ja, bepaalde sectoren moeten worden teruggebracht naar het collectieve, weg van de markt. Maar is er nog wel een collectief over, om die sectoren terug te claimen? Hoe kan de onderklasse zich mobiliseren, na decennia van uitsluiting en exploitatie?

Om delen van de economie te vergemeenschappelijken is wel een gemeenschap nodig. En daarom werken wereldwijd steeds meer steden en regio's met het zogeheten Community Wealth Building (CWB). Want dat

helpt mensen om de lokale economie te 'democratiseren' en om de gemeenschap op te bouwen.

Inspiratie uit Baskenland

Voor een inspirerend voorbeeld van een democratische economie moeten we even terug in de geschiedenis. De Baskische Mondragon Coöperatieven ontstonden in de jaren vijftig van de vorige eeuw, met allerlei ondernemingen waarin arbeiders zelf mede-eigenaar waren van het bedrijf waar ze voor werkten. Mondragon heeft wereldwijd werknemerscoöperatieven geïnspireerd.

Mondragon bestaat nog steeds en is nog steeds een van de grootste bedrijven van Spanje. De oprichter, Josemaria Arizmendiarietta, schreef een boek over zijn ervaringen, waarvan onlangs een nieuwe Engelse versie verscheen. Tijdens de crisis van 2007-2008 sloeg de werkloosheid niet toe in Baskenland, op de genadeloze manier waarop die elders in Spanje toesloeg. De tienduizenden werknemers van Mondragon behielden hun baan.

Door de jaren heen is vaak gebleken dat de solidariteit van de Mondragon-leden ook economisch duurzaam is. Zo staan werknemers van een bedrijfstak soms een deel van hun loon af als dat een andere bedrijfstak uit de brand kan helpen. En de managers mogen maar maximaal negen keer zoveel verdienen als de laagste salarissen. Leden beleggen hun loon in hun eigen coöperatieve bank, de Caja Laboral, waarmee vaak ook weer wordt geïnvesteerd in de coöperatie zelf. Vaak hoor je mensen over de Mondragon Coöperatieven zeggen: 'Als je op zoek bent naar echte alternatieven voor het kapitalisme, moet je bij Mondragon beginnen'.

Opkomst Community Wealth Building

Zowel de Britse als de Amerikaanse pioniers van Community Wealth Building lieten zich inspireren door de Baskische Mondragon Coöperatieven. In het Verenigd Koninkrijk en in de Verenigde Staten wordt Community Wealth Building veel gebruikt in steden en regio's waar de bedrijvigheid is weggetrokken. In stadjes waar vroeger een levendige industrie was, is nu soms veel werkloosheid, somberheid, en boosheid. Dit soort plekken waren de afgelopen jaren vaak in het

nieuws als er 'Brexit-stemmers' of 'Trump-aanhangers' moesten worden geportretteerd.

Als de grote bedrijven wegtrekken, hoop je dat de overheid er is. Maar juist in Engeland en Amerika was, door de politiek van Thatcher en Reagan, weinig over van een betrokken overheid. Daarom begonnen mensen op andere manieren aan de plaatselijke economie te bouwen.

In Cleveland (Ohio) begon in 2008 het Evergreen-initiatief, met hulp van de universiteit, de gemeente en het Democracy Collaborative, een stichting die is opgericht door Ted Howard, die het model in de jaren daarna heeft uitgewerkt. Het initiatief groeide uit tot een groot netwerk van coöperatieven, de Evergreen Cooperatives, waar het hele land inspiratie uit haalt. Onderdeel van de Evergreen Cooperatives is bijvoorbeeld een wasserij die textiel reinigt voor alle ziekenhuizen in de buurt, een coöperatief bedrijf voor zonnepanelen en een coöperatieve krant, de Neighborhood Voice.

Het is belangrijk om de geschiedenis van de werknemers-coöperatieven te kennen, om te snappen dat het een beweging is die voortkomt uit strijd en onderdrukking. Want naast de Mondragon Coöperatieven in Baskenland is er nog een grote inspiratiebron voor de coöperatieve beweging: de Amerikaanse burgerrechtenstrijd. Fannie Lou Hamer was een beroemde activist uit de burgerrechtenbeweging. Naast haar politieke activisme staat ze ook bekend als pionier van de coöperatieve beweging. Om te ontsnappen uit de afhankelijkheid van witte supremacisten, die de lokale economie in hun grip hadden, startte zij het Freedom Farm Cooperative, om zo economische onafhankelijkheid voor de zwarte →

Coöperatieven versus Coöperaties: Een coöperatie is een oude Nederlandse rechtsvorm voor een commercieel bedrijf dat een ledenstructuur heeft. Vaak zijn bedrijven binnen die coöperatie dan de leden. PricewaterhouseCoopers is bijvoorbeeld ook een coöperatie, en Friesland-Campina. In Nederland is het democratische aspect ondergesneeuwd geraakt doordat kapitaal belangrijker is geworden dan arbeid, in de meeste coöperaties. Daarom stellen wij de term coöperatief voor, om duidelijk te maken dat het hier gaat om bedrijven met een ledenstructuur waarin de werknemers van het bedrijf de eigenaar zijn. In het Engels noem je dit een worker-owned cooperative. In Nederland zijn hier vooralsnog weinig voorbeelden van.

— 'Het zal je verbazen hoeveel mensen zijn verleerd hoe je moet dromen,
en hoeveel mensen zijn vergeten dat zij mogen dromen'

gemeenschap te bouwen. Doordat zwarte mensen in de regio niet meer voor hun voedsel afhankelijk waren van de witte supremacisten, werden ze ook politiek onafhankelijk. Ze hoefden minder te vrezen dat ze van hun eigen land af werden gegooid. De Freedom Farm Cooperative was van hen. Een andere grote inspiratiebron voor de Evergreen Cooperatives was de CORE: het Congress of Racial Equality. Zij begonnen in Cleveland in de jaren zestig om werknemers-coöperatieven op te zetten.

Hoe werkt het in de praktijk?

Dankzij het succes van CWB in de Verenigde Staten hebben we het nu vaak over het Cleveland-model, of, meer recent, dankzij het succes in het Verenigd Koninkrijk, het Preston-model. Maar Community Wealth Building gebeurt op veel meer plekken, zoals in Manchester en Birmingham, maar ook in San Diego en Atlanta. En sinds dit jaar in Amsterdam.

CWB is vandaag de dag een verzamelnaam voor allerlei tactieken waarmee je welvaart in de wijk, voor de wijk kunt opbouwen. Het gaat over

de kracht van werknemers-bedrijfjes tegenover grote multinationals, over coöperatieve regiobanken tegenover grote financiële instellingen, over degelijke werkomstandigheden tegenover precariteit en flexwerk, over collectief landbezit tegenover de grootgrondbezitters en over een nieuwe soort economie, die zorgzaam en voorzienend is voor de gemeenschap in plaats van dienend aan de markt.

Een CWB-traject begint met een analyse van de wijk: waar wordt het geld verdiend, waar wordt waarde onttrokken en welke route leggen kapitaalstromen af? En ook: waar liggen de kansen, welke gemeenschappen kunnen een wijk-coöp starten, zijn er plantsoenen die kunnen worden omgebouwd tot gemeenschapstuin en zijn er panden die kunnen worden opgekocht? Daarna worden de zogeheten anker-instellingen in kaart gebracht: grote organisaties die verbonden zijn aan de stad – zoals een ziekenhuis, woningcorporatie, hogeschool, een energiecentrale of zelfs een haven. Door personeel lokaal te werven en

Wil je zien en horen hoe we hiermee in Amsterdam aan de slag zijn gegaan? Deelnemers van de eerste pilots vertellen over hun ervaringen met Community Wealth Building: <https://dezwijger.nl/programma/community-wealth-building>.

door diensten en goederen lokaal in te kopen kunnen zij een vliegwiel zijn voor hernieuwde economische ontwikkeling voor de wijk en de gemeenschap. Een derde component is de gemeente of provincie die de nieuwe ontwikkeling in een wijk actief aanjaagt. Door bijvoorbeeld een nieuw buurthuis op te zetten, een leegstaand pand in beheer te geven aan een buurtcollectief, stukken grond op te kopen, dienstverlening aan maatschappelijke initiatieven aan te besteden. →

'Zet een lokale coöperatieve bank op met startkapitaal van de overheid. Deze coöperatieve bank kan de bondgenoot worden van de coöperatieve economie in de regio'

Stappenplan Aan de slag

Community Wealth Building is een goede manier om de lokale economie te vergemeenschappelijken. Daarom heeft Commons Network we een stappenplan gemaakt voor wie ermee aan de slag wil. De stappen 1 tot en met 4 worden kort uitgelegd, vanwege het gebrek aan ruimte, maar meer informatie is te vinden op commonsnetwork.org.

1 Stel met elkaar het probleem vast.

Om machtsvraagstukken weer te politiseren moet je beginnen met bespreken wat het probleem is, wat de oorzaak is, en hoe dat mensen schade berokkent. Organiseer daarom assemblees voor de hele gemeenschap.

2 Breng de macht in kaart.

Waar wordt het geld verdiend, waar wordt waarde onttrokken en welke route leggen kapitaalstromen af? Als je een kaart maakt vertel je automatisch ook een bepaald verhaal. Als je de kaart samen maakt, schrijf je dus samen een nieuw verhaal over de regio.

3 Bouw een netwerk van aanjagers.

In een democratische en solidaire wijk-economie heb je vliegwielen nodig die met centrifugale kracht de hele wijk welvarender en weldadiger maken. In het Engels spreekt men dan van 'anchor institutions', maar wij noemen het gewoon ankers, omdat het niet perse een instelling hoeft te zijn. Ook een bloeiende buurtorganisatie kan fungeren als anker.

4 Organiseer een inspiratieprogramma.

Deze stap draait om leren van elkaar en samen van de toekomst. In deze stap ontwikkel je samen een inspiratieprogramma met ideeën voor de toekomst. Gedurende een aantal avondvullende sessies teken je dromen en plannen uit, op basis van het nieuwe verhaal wat je met elkaar hebt gemaakt van de buurt. Het zal je

verbazen hoeveel mensen zijn verleerd hoe je moet dromen, en hoeveel mensen zijn vergeten dat zij mogen dromen.

5 Commitment van de overheid

Niemand zit te wachten op nog een pilot en nog een proef en andere tijdelijkheden. De opbrengsten van bovenstaande stappen moeten dus vanaf het begin al verankerd worden in de toekomst. Dit kan je op allerlei manieren doen, vandaar dit lijstje. Dingen die een lokale overheid kan doen om Community Wealth Building te ondersteunen op een duurzame, niet-vergankelijke manier:

- Zet een regionale of gemeentelijke incubator op voor coöperatieven. Een incubator helpt gemotiveerde groepen om een coop te worden, en om aanbestedingen binnen te halen (denk aan het groenonderhoud of aan de WMO). De incubator is een leertraject maar tegelijk ook een kenniscentrum.
- Ga van Publiek-Private Partnerschap naar Publiek-Civiele Partnerschap. In een PCP werkt een overheid samen met een burgercollectief in plaats van een bedrijf. Hiermee vloeit overheids-geld naar de gemeenschap in plaats van naar aandeelhouders. En net als in PPP's neemt de overheid ook in een PCP een actieve rol, als launching customer of aandeelhouder.
- Introduceer buurtrechten en buurtplatformrechten. Buurtplatformrecht betekent dat de bewegingen uit de buurt of regio meer macht krijgen in beslissingen, bijvoorbeeld door een vaste plek te krijgen in de gemeenteraad. Buurtrecht, bijvoorbeeld right to challenge, betekent dat een coöp of

stichting uit de buurt voorrang krijgt bij aanbestedingen.

- Introduceer alternatieve valuta die je als gemeenschap organiseert. Zo kun je op democratische wijze bepalen waar je deze munt mag uitgeven (denk aan de lokale fietsmaker of de buurtsuper) en waar je de munten kunt verdienen (denk aan vrijwilligerswerk in het buurthuis). Buurtmunten zijn een goede manier om lokale bedrijvigheid en voorzienendheid te organiseren op een regeneratieve manier.
- Organiseer je eigen financieringsstromen: zet een lokale coöperatieve bank op met startkapitaal van de overheid. Deze coöperatieve bank kan de bondgenoot worden van de coöperatieve economie in de regio, door laagdrempelige leningen voor coöperatieve startups en verenigingen, voor het in collectief bezit brengen van grond en land en vastgoed.
- Introduceer de Uitwissel-FTE. Elk bewonerscollectief moet een gedetacheerde ambtenaar in dienst hebben, en elk ambtenarenteam moet een gedetacheerde buurtactivist in dienst hebben. Dit maakt beide teams on-eindig veel beter en gezaghebbender.
- Maak het CWB-werk onderdeel van de Regio Deals. In Amsterdam maken we het onderdeel van de Masterplannen, grootschalige, meerjarige en domeinoverstijgende plannen onder verantwoordelijkheid van de burgemeester. Zo krijgt Community Wealth Building de bestuurlijke en financiële duurzaamheid en slagkracht die het verdient. X